

פורום הרצליה לגיבוש תפיסת הביטחון
במכון למדיניות ואסטרטגיה (IPS)
בית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה
המרכז הבינתחומי הרצליה

סדרת ניירות מדיניות ואסטרטגיה

עיונים בתפיסת הביטחון של ישראל

בעריכת אלכס מינץ ושאול שי

2014

פורום הרצליה לגיבוש תפיסת הביטחון של ישראל

המכון למדיניות ואסטרטגיה

בית ספר לאודר לממשל, דיפלומטיה ואסטרטגיה

נייר מדיניות #5

יחסי אמריקה-ישראל – מבט חטוף זלמן שובל

יוני 2014

אין דומה סקירה זו למחקר היסטורי מעמיק ומפורט על יחסי ארה"ב-ישראל, אך יהיה בה, כך אני מקווה, כדי לאפשר לקורא מבט-על ראשוני על מערכת הקשרים החשובה והמורכבת הזו. עם זאת, הנייר המקורי הוכן לקראת "כנס הרצליה" ב-2012 וברור שמאז חלו התפתחויות ושינויים רבים – נשתדל להתייחס לחלק מהם בתמצית.

אפשר לדמות את יחסי ישראל-ארה"ב לגשר – גשר פלדה המושתת על יסודות יציבים וקבועים, אך לעתים גם גשר חבלים החשוף לתהפוכות מזג האוויר הפוליטי. צריך היה להתחיל סקירה זו בחודש מאי 1948, עת הוקמה מדינת ישראל, אך, למעשה, כדי לתת תמונה מלאה יותר יש להתייחס גם לפעילות היהודית והציונית באמריקה שהלכה והפכה מואצת יותר עם ראשית המאה ה-20. כך, למשל, משלחת של ציוני אמריקה העידה כבר בועידת ורסאי, אחרי מלחה"ע הראשונה, בזכות הקמת מדינה יהודית בא". המשלחת האמריקנית בוורסאי, אגב, התנגדה להצהרת בלפור הפעילות הציונית בארה"ב עברה באופן מהיר להילוך גבוה יותר עם עליית הנאצים בגרמניה וכמובן עם היוודע הפרטים על השואה. לכך יש להוסיף, שעם עליית מעמדה של אמריקה כמעצמה המובילה בעולם והן בעקבות החרפת המתחים בין התנועה הציונית והישוב היהודי בא"י לבריטניה הגדולה, החל מוקד הפעילות הציונית, המדינית והכלכלית לעבור מלונדון ליבשת האמריקנית. נוספה לכך העובדה כי בעקבות השואה, הקהילה היהודית בארה"ב הפכה למרכז היהודי הגדול ביותר בעולם ומשקלה והשפעתה של קהילה זו הלכו וגברו באופן מתמיד. ההיסטוריה המפותלת של הפוליטיקה הווינגטונית, בעיקר באשר לנשיא טרומן בעצמו, מאמציו של יועצו הפוליטי הראשי, קלארק קליפורד (שלא הייתה נעדרת גם שיקולים פנים-פוליטיים) ולאחר כמה תהפוכות או כמעט תהפוכות שיוזמיהן היו בדרך כלל חוגים הקשורים בממסד מדיניות החוץ והצבא האמריקאיים, הביאו בסופו של דבר לתמיכה אמריקנית בהקמת המדינה היהודית ולהכרת וושינגטון בה. עם זאת, נותרו סייגים רבים באשר למערכת היחסים בין ארה"ב לישראל, בעיקר לגבי אספקת נשק ואמצעי לחימה אחרים (מבט-על מקוצר על היחסים הביטחוניים מצ"ב) למרות מלחמת הקיום איתה הייתה צריכה המדינה החדשה להתמודד מיומה הראשון.

למעשה, כל פעולה מצד אזרחים אמריקנים לבטל סייגים אלה נתקלה במחסומים משפטיים ומשטרתיים מצד הממשל. נשמעו בארה"ב גם קולות, כולל מגורמים יהודיים אף ששוליים למדי – שהתנגדו למעורבות חיובית מדי מצד אמריקה לטובת ישראל - ונימקו זאת מחד, בכך שיחסי ארה"ב עם מדינות הנפט הערביות עלולים להיפגע - ומאידך, שממילא אין לישראל סיכוי במלחמתה נגד הצבאות הסדירים של מדינות ערב. כאמור, לפני שהנשיא טרומן החליט לתמוך בהקמת המדינה היהודית ואחרי כן, להכיר בה, הלכו וגברו הקולות שהתנגדו לאפשרות זו מצד רוב הגורמים בממסד מדיניות החוץ והביטחון האמריקני ובשלב מסוים ג'ורג' מרשל, מזכיר המדינה הנערץ של טרומן, אף איים בהתפטרות. למחלקת המדינה האמריקנית הייתה גישה שלא נעדרו בה נימות אנטישמיות שבאו, בין היתר, לביטוי עוד קודם לכן במדיניות שזכתה גם לתמיכתו של הנשיא רוזוולט, שמנעה הגירתם של פליטים יהודים מגרמניה וממקומות אחרים לאמריקה – אפילו כשהחלו להתפרסם ידיעות על השואה. מצד שני, המראות הזוועתיים שנגלו לעיני החיילים האמריקנים ומפקדיהם וכן לאוכלוסייה בבית באמצעות יומני הקולנוע והתקשורת, עם שחרור מחנות ההשמדה, הביאו לגל של תמיכה ציבורית ופוליטית בהקמת המדינה היהודית ותמיכה זו התעצמה נוכח גורלם של יוצאי המחנות ובעיית הפליטות. אירוע כמו זה של ספינת המעפילים "אקסודוס" וההחלטה הבריטית להחזיר את נוסעיה לגרמניה עוררו זעם רב בכל רבדי החברה והעיתונות האמריקנים ועמדותיהם של הנציגים האמריקנים בועדות החקירה, זו האנגלו-אמריקנית וזו של האו"ם, בזכות הרעיון הציוני, הושפעו, כמובן, מהאווירה הזו.

דוד בן גוריון, ראש ממשלת ישראל הראשון, קבע כבר בראשית דרכה של המדינה כי עליה להיות חלק בלתי נפרד מהעולם החופשי בראשות ארה"ב. לא כולם בישראל היו, כזכור, שותפים לדעה זו – תנועת השומר הצעיר, לימים מפ"ם, סברה שעל ישראל להיות חלק מ"עולם המחר" של בריה"מ או לפחות ניטרלית במאבק בין הגושים. עמדתו החד משמעית של בן גוריון נגד השמאל הישראלי, כולל פעולות של גורמי המודיעין והביטחון הממלכתיים נגדו, נבעו אפוא פחות מיריבות מפלגתית ויותר מחשש אמיתי ומבוסס מגורמים המשתפים פעולה עם בריה"מ. אחד הקטעים הפחות ידועים בהקשר זה היה כשבן גוריון הציע לאמריקנים שיגור יחידה של צה"ל כדי לסייע במלחמת קוריאה. ההצעה לא נתקבלה. יש להוסיף לכך שמעבר לשיקולים הגיאוגרפיים, הונחתה עמדת ישראל גם מהעובדה שיהדות אמריקה אכן היוותה גורם יותר ויותר חשוב – הן מבחינת מקומה בקרב העם היהודי והן מבחינת משקלה הסגולי במציאות האמריקנית. עובדה זו פעלה, אגב, בשני הכיוונים, שכן הקמת מדינת ישראל וניצחונה הצבאי על אויביה השפיעו בצורה חיובית על מעמדם של היהודים האמריקנים בקרב האוכלוסייה הכללית.

ברם, לפחות בשנים הראשונות ניתן היה להגדיר את יחסי ישראל-ארה"ב יותר כחיזור אקטיבי של צד אחד, ישראל, המכביר מאמצים וחיזורים לכיוון הצד השני. ארה"ב, לעומת זאת, עדיין השתדלה לשמור על מרחק מסוים בינה לבין ישראל – אחדים מהאישים הפוליטיים והפרשנים, בעיקר בצד הרפובליקני, פקפקו בתחילה בנאמנות של "הסוציאליסטים הישראלים" אך רבים יותר, בעיקר בממסד השלטוני והכלכלי, חששו מהתגובות של מדינות הנפט הערביות (זכורה השיחה בין הנשיא רוזוולט למלך איבן סעוד בזמן המלחמה שבה שוריינה מערכת היחסים האמריקנית-ערבית בתחום הנפט – שיחה שלא נעדרו ממנה גם ביטויים על גבול האנטישמיות משני הצדדים - שהשלכותיה ממשיכות לתת את אותותיהן עד עצם היום הזה הגם שבעקבות

השינויים במפת האנרגיה העולמית, דהיינו התקרבותה של אמריקה לעצמאות אנרגטית, ניראה שמתעוררים סייגים מדיניים וקונצפטואליים לגבי הזיקה ההדדית הזאת). בצד אלה, המשיכו גורמים כמו הסי.אי.אי, לדוגמא, לטעון שלישראל ממילא אין שום סיכוי מול צבאות ערב ב"סיבוב" הבא ולכן מוטב לה לאמריקה שלא תיראה כמי שמגינה עליה. לא הכול זוכרים שלא זו בלבד שישראל לא קיבלה אז כמעט שום סיוע כלכלי מאמריקה (פרט לסיוע מגורמים יהודיים), קל וחומר סיוע בעל אופי צבאי, אלא שווינגטון לא הייתה מוכנה אפילו למכור לישראל נשק ואף לחצה על מדינות אחרות, כמו קנדה, שלא למכור מטוסים ואמצעי לחימה אחרים (שנים רבות מאוחר יותר סירב הצי האמריקני לאשר לספינותיו לעגון בנמל חיפה). שינוי מסוים בעניין זה חל עם היבחרו של הנשיא קנדי, כאשר בעקבות פגישה שהייתה בינו לבין בן גוריון ושמעון פרס עוד לפני שהחל רשמית בכהונתו, הודיע שיאשר אספקה של טילי נ"מ - ומה שחשוב יותר, הגיע עם בני שיחו להבנה בנושא העמימות הגרעינית. התקופה שקדמה לקנדי, זו של הנשיא אייזנהאואר ומזכיר המדינה שלו, דאלס, שיקפה עדיין את גישה הנגטיבית יותר של אמריקה - גישה שבאה לידי ביטוי חריף בעינות של ווינגטון כלפי השותפות צרפת, בריטניה וישראל במלחמת סואץ/סיני ולאחריה.

כל האמור לעיל עבר שינוי יסודי ומקיף עם מלחמת ששת הימים והניצחון המכריע של ישראל על מצרים, סוריה וירדן. מדימוי של נטל הפכה ישראל בעיני האמריקנים למעצמה אזורית ולנכס בטחוני ומדיני. בעקבות זאת החל גם הסיוע לזרום (כמו במקרה של בנקים המעדיפים, כידוע, לתת הלוואות דווקא לחזקים ולא לחלשים). זו הייתה תקופה שבה נולדו מונחים כגון ישראל כבעלת ברית והיותה "נושאת המטוסים היבשתית" של אמריקה באזור. בצד ההתפתחויות האלה, גם ניכר שינוי מבחינת התמיכה הפוליטית שישראל זכתה בציבוריות האמריקנית בכלל ובקונגרס בפרט; אם עד אז התמיכה העיקרית בישראל באה מצד המפלגה הדמוקרטית, הרי שעל רקע המלחמה הקרה וזקיפת קומתה של ישראל, השתנה לטובה גם יחסם של הרפובליקנים. מגמה זו הלכה והתרחבה חרף חילוקי הדעות בין ממשלות ישראל לממשלים רפובליקנים שונים בנושאים המדיניים שלאחר מלחמת ששת הימים.

באופן כללי, נוטים לייחס ליחסים המיוחדים בין שתי המדינות ושני העמים שני פרמטרים עיקריים: שותפות ערכים ושותפות אסטרטגית (לפעמים בסדר הפוך). לכל אחד ממאפיינים אלו יש, כמובן, הגדרות שונות - על פי התקופה ובהתאם לנטייתו של בעל ההגדרה. באשר לערכים המשותפים, ניתן לנקוב בדמוקרטיה, בשלטון החוק, בחופש הביטוי והתקשורת - ובעיקר בעשורים האחרונים, התנ"ך, וכפי שמנסחים זאת "המסורת היודאית-נוצרית". למותר אולי להעיר, שאם ייוצר רושם, אמיתי או מוטעה, שחל פחות בערכים אלה בצד הישראלי, עלולים להיפגע גם היחסים המיוחדים. ענין האינטרסים האסטרטגיים המשותפים עבר מדי פעם ועודנו עובר תמורות הנובעות מהתהפכות בעולם. עם סיום המלחמה הקרה היו פרשנים, כמו תום פרידמן, שהתבטאו כי אין לישראל עוד תפקיד ממשי בשמירת בטחונה של אמריקה - ואילו הוגי דעות, כפוקיאמה ואחרים, התנבאו בנוסח "סוף האידיאולוגיה" או "סוף ההיסטוריה", כלומר, שבעולם בו האינטרסים הכלכליים ההדדיים בין המדינות השונות שמו קץ למאבקים אידיאולוגיים ופוליטיים, גם שיקולי בטחון ואסטרטגיה ילכו וייעלמו מסדר היום. חזון אופטימי זה לא העריך ימים ועם גיבור האיומים מצד האסלאם הקיצוני והטרור הבינ"ל, הלכו והתפתחו תורות כמו "מלחמת התרבויות" של סמואל הנטינגטון

ואחרים – שבין היתר, החזירו גם את מדינת ישראל למשבצת של שותפות אסטרטגית עם ארה"ב. עם זאת, להערכה מחדש זו היו פנים שונות. אם מצד אחד, ישראל הוגדרה כ"שותפה עיקרית שאיננה חברה בנאט"ו" הרי שמצד שני, עמדה ארה"ב על בקרה צמודה על קשרים ביטחוניים שונים שישראל ניסתה לפתח עם מדינות אחרות כגון, הודו, סין, וטייוואן, (לאחרונה גם פולין) מהזווית האמריקנית ולעתים גם מסיבות עסקיות. זאת ועוד, הקשר האסטרטגי בין ארה"ב לישראל, בצד הסכמים בנושאים כמו אימונים משותפים, הצבה מראש של ציוד אמריקני וכיו"ב, התבטא בראש ובראשונה בהגדלה משמעותית בחבילת הסיוע הביטחוני לישראל. יש לחכות ולראות כיצד המצב המשתנה במזרח התיכון וההשלכות שיש לכך על המערכת האסטרטגית של ארה"ב באזור ישפיעו גם על היחסים האסטרטגיים בינה לבין ישראל – ועל כך יותר בהמשך. כשמדובר בקשרים אסטרטגיים, אין צורך להדגיש שמנקודת הראות הישראלית יש לנושא זה פרספקטיבות נוספות - הן בתחום הצרופ של הסיוע הביטחוני והן, ואולי לא פחות מכך, כאלמנט פוליטי המרתיע תוקפנות ערבית או איראנית נגדה. מזה שנים אחדות מתקיימות התייעצויות אסטרטגיות משותפות קבועות בין ארה"ב לישראל במסגרות שונות והתייעצויות אלה תורמות לקשרים ביניהן. כחלק מחבילת הסיוע הכללית בעקבות הסכם שנחתם עמה בנדון, ושבמסגרתה הגדילה ארה"ב את הסיוע הביטחוני מול ירידה הדרגתית בסיוע האזרחי, גדל גם חלקם של הסכומים שישראל רשאית לנצל לצורך ייצור עצמי. עם זאת, ובגלל המשבר התקציבי שפוקד היום את ארה"ב, יש שם קולות המנסים לערער על הסיוע או לפחות על היקפו – אך בינתיים קולות אלה הם מיעוט (מי שהיה שייך לקבוצה זו הוא ראנד פול שמנסה להתמודד על מועמדות המפלגה הרפובליקנית לנשיאות) אך, בגלל תכניותיו הפוליטיות, נראה ששינה לאחרונה את גישתו בעניין זה.

אם באפיון היחסים המיוחדים בין ישראל לארה"ב עסקינן, לא ניתן כמובן להתעלם מגורמים נוספים כגון AIPAC וארגונים יהודיים אחרים שמקנים לציבור היהודי באמריקה, לעתים, עוצמה והשפעה החורגות בהרבה מגודלן האמיתי. לצידם פועלים גם גורמים אוונגליסטים-נוצריים שרואים בתמיכה בישראל יעד מרכזי, הן דתי והן פוליטי. פה ושם נשמעים בשנים האחרונות קולות אמריקנים וכן יהודיים (כמו "ג'י סטריט") שמנסים לערער על השפעתם של הנ"ל – אך לפי שעה, בהצלחה מוגבלת בלבד. עם זאת, הוויכוח על ישראל כ"נכס" או כ"נטל" עלה מחדש על רקע המלחמות בעירק ובאפגניסטן, כשהיו מי שטענו שהתמיכה האמריקנית בישראל והקיפאון בתהליך השלום בין ישראל לפלשתינים פועלים לרעת יחסי ארה"ב עם העולם הערבי והמוסלמי – והתבטאויות שונות מפי כמה אישים אמריקנים בכירים, כולל בצבא, חיזקו טענות אלה – ועוד אין לדעת כיצד התהפוכות הפוקדות את העולם הערבי היום תשפיענה על הוויכוח הזה.

כאמור, גם לנושא הפלשתיני השלכה על מערכת היחסים בין ישראל לארה"ב – אך גם זאת בכיוונים שונים ולעתים סותרים. כל הממשלים האמריקנים מאז מלחמת ששת הימים, בין אם דמוקרטים ובין אם רפובליקנים, הבהירו שהם מתנגדים לעמדות הישראליות לגבי ירושלים, ההתיישבות מעבר ל"קו הירוק" והגבולות בכלל. ברם, לעמדות אלה היו גוונים שונים ומשתנים – כך הייתה זו ארה"ב שיזמה את החלטה 242 של מועצת הביטחון של האו"ם – החלטה שאמנם דיברה על נסיגה ישראלית משטחים שכבשה במלחמה (לא מכל השטחים) אך סייגה זאת בהשגת גבולות "בטוחים ומוסכמים". כמו כן, ארה"ב, בניגוד

למדינות אחרות, לא הגדירה את הישובים היהודיים מעבר ל"קו הירוק" באופן פורמלי "בלתי חוקיים" (ההתבטאות הקיצונית ביותר היא "בלתי לגיטימיים"), אלא מתייחסת אליהם כ"מכשול לשלום". היו זמנים, כמו בתקופת הנשיא בוש 39 ומזכיר המדינה שלו, בייקר, וממשלתו של יצחק שמיר בישראל, שחילוקי הדעות בנושאים הנ"ל גרמו לעימותים ומחלוקות חריפים – אך גם אז לא נפסקה עליית המדרגה המתמדת בקשרים הקונקרטיים ביתר התחומים – ולגבי תפקידה של ישראל, למשל, במלחמת המפרץ, הושג תיאום עמדות על דעת שני הצדדים. באופן כללי, ואולי פשטני משהו, ניתן, אם כן, לקבוע שממשלים שונים נוטים לפרש את העמדות הבסיסיות של אמריקה בנושא הסכסוך הישראלי-פלשתיני – בצורות שונות. בנוסף, יש לציין שדעת הקהל הרווחת באמריקה איננה מושפעת בדרך כלל מחילוקי דעות בנושא המדיני וכי התמיכה בישראל איתנה ורחבה, אף שיש מי שסבור שהיא איננה עמוקה כפי שהייתה בעבר. נקודת-ציון מכוננת ביחסה האמריקני לנושא הפלשתיני היה ב-2004, כשהנשיא בוש 41 סיכם עם אריאל שרון את הקונצפציה של גושי-ההתיישבות וחילופי השטחים – על בסיס הקמת "מדינה פלשתינית דמוקרטית שתחיה בשלום לצד ישראל". בתקופת הנשיא אובאמה חלה בתחילה החרפה בקשר לבנייה הישראלית מעבר ל"קו הירוק" – החרפה שניראה שעלתה לאחרונה מדרגה נוספת (אחרי שקודם לכן הנושא נסוג זמנית לאחור).

אם ציינו קודם לכן את העובדה שעד למלחמת ששת הימים הגיע הסיוע האמריקני לישראל לכל היותר טיפין טיפין וכי אחרי מלחמת ששת הימים ובמינוף נוסף בעקבות מלחמת יום הכיפורים, הסיוע הביטחוני הלך וגדל – הרי שיש לעמוד גם על ההיסטוריה הכללית יותר של הקשרים הכלכליים בין המדינות, ובעבר הייתה תלותה של ישראל בסיוע האמריקני רבה ביותר. מאז 1976, ישראל הינה המדינה הזוכה לסיוע החוץ השנתי האמריקני הגבוה ביותר מבין כל המדינות בעולם, כולל המענק הביטחוני השנתי בסך 3 מיליארד דולר. יחד עם זאת, יש להדגיש שסך כל סיוע החוץ של ארה"ב לעולם מהווה אחוז זניח למדי מתקציבה ומהתוצר הלאומי שלה. בנוסף לסיוע הקבוע, ניתנו לישראל מדי פעם חבילות סיוע מיוחדות כגון, ההשקעה האמריקנית בשדות תעופה חדשים בישראל בעקבות הסכם השלום עם מצרים או הסכום שהוקצב בעקבות הסכם וואי והמענק המיוחד אחרי "מלחמת המפרץ" הראשונה. גם הערבויות בסך 10 מיליארד דולר לקליטת העלייה מבריה"מ לשעבר, שהוסכם עליהן ב-1992, שייכות לקטגוריה הנ"ל ובינתיים גם הוסכם על חבילת ערבויות נוספת באותו סכום. הערבויות האלה לקליטת העולים הן, אגב, דוגמא לגמישות הפרגמטית שממשלים אמריקנים מציגים מדי פעם לגבי העמדות המדיניות שלהם, כך שהערבויות הנ"ל לקליטת העלייה אושרו בסופו של דבר למרות העובדה שישראל המשיכה לבנות מעבר ל"קו הירוק" ובירושלים. בהקשר לקשרים הכלכליים, יש להזכיר גם את ההסכם שנחתם לפני למעלה מ-20 שנה ליצירת שוק חופשי לסחורות בין שתי המדינות – הסכם שסייע רבות לייצוא הישראלי לאמריקה.

בשנת 1984 פקד את ישראל משבר כלכלי חמור, לרבות אינפלציה שנתית בשיעור 450%, חוב חיצוני עצום, עתודות מט"ח מצומצמות ושיעור אבטלה גבוה. מזכיר המדינה האמריקני באותה עת, ג'ורג' שולץ, הציע להקים גוף חדש בשם "קבוצת הפיתוח הכלכלי המשותפת אמריקה-ישראל" (JEDG) במטרה לתת מענה הולם לבעיותיה הכלכליות הדחופות של ישראל ומה שהיווה מרכיב חשוב וחיוני בעניין זה היה הסיוע המיוחד

בסך 1.5 מיליארד דולר, בד בבד עם אימוץ תכנית ייצוב מוצלחת של ישראל, בשיתוף כל הגורמים במשק, אשר כללה קיצוץ תקציבים, צמצום הדפסת כסף ופיחות השקל. התוצאה עלתה על הציפיות וכלכלת ישראל ניצלה מקריסה והחלה בהתאוששות מתמדת.

וולטר ראסל מיד, פרופ' אמריקני ידוע למדיניות חוץ, מחלק את מדיניות ארצו באופן כללי לשני חלקים: גישה שהוא מכנה אותה "ג'קסונית", על שם הנשיא ג'קסון הפעלתן והמחוספס מהמאה ה-19, המאמינה שלארה"ב ייחוד על מפת העולם אף שהיא מטילה ספק ביכולתה לכוון סדר עולמי ליברלי. גישה זו מסתייגת מהצורך או מהרצון לבסס את המדיניות האמריקנית על בריתות בינלאומיות שעלולות להגביל את יכולתה לפעול במידת הצורך לבדה. לעומת גישה זו ובניגוד למגמות המתעוררות מדי פעם הדוגלות בבדלנות ובאי התערבות בסכסוכים של מדינות אחרות, עומדת הגישה שחותרת לבריתות, לשיתופי פעולה בינלאומיים ולריכוז הפעילות באמצעות מוסדות בינלאומיים כמו האו"ם. תאודור רוזוולט היה נציג מובהק של הגישה הג'קסונית בעוד שקרוב משפחתו, פרנקלין רוזוולט, פסח על שתי הסעיפים ושילב בין פעילות אוניטרלית לבריתות בינלאומיות תוך שהוא אינו מזניח פעילות נמרצת לגיוס התמיכה הציבורית האמריקנית במדיניות החוץ שלו. במציאות הנוכחית ניתן להצביע על הליכתם של חלק מהרפובליקנים, כולל חברים ב"מסיבת התה" (יש אחרים שתומכים דווקא בגישה בדלנית) אך גם הניאו-קונסרבטיבים, יותר בנתיב הג'קסוני (אף שאלה האחרונים גם תמכו ב"אג'נדת החירות" לגבי העולם הערבי).

ואילו מדיניותו של הנשיא אובמה קרובה יותר לקוטב השני, הגם בפעל היא פוסחת אף היא על שתי הסעיפים — בעיקר אולי מפאת אי-בהירות באשר למטרות האסטרטגיות והגיאופוליטיות שהממשל מציב לעצמו (ויש להעיר שפרשנים אמריקניים רבים מערערים על כך שיש בכלל מדיניות-חוץ עקבית של הממשל הנוכחי)— אלא אם כן, כפי שהצהיר, בין היתר, בנאומו לרגל קבלת פרס נובל לשלום, יעמדו למבחן אינטרסים לאומיים "חיוניים", שאז אפשר יהיה להצדיק גם פעולות חד-צדדיות. כך, למשל, העדיף ממשל אובאמה, בניגוד לקודמיו, שלא להכריז על מלחמה כוללת בטרור העולמי, אלא להתייחס לאיום זה כאל עוד נושא בסדר העולמי ולהתרכז בעיקר באל-קאעידה. הגישה הזו של ממשל אובאמה, שבקטעים מסוימים ניזונה מעמדות שניתן להגדרן אידיאולוגיות, יוצרת בהכרח גם סתירות פנימיות, כמו, לדוגמה, בעניין האירועים הפוקדים את העולם הערבי, שאילצו את הממשל, תוך לא מעט בלבול וטעויות, לנסות ולגשר בין אינטרסים אמריקנים מובהקים לבין פילוסופיות הנטועות בעניינים אחרים — ולראייה: מצריים. ברור שהבדלות אלה אינן מוחלטות ושגם נשיאים "ג'קסוניים" הסתייעו לעתים בבריתות עם מדינות אחרות. נאום קהיר שיקף גישה הן אידיאולוגית והן פרגמטית של הנשיא אובאמה (לפחות לדעתו): הצהרה שפניה של אמריקה יהיו מופנים מעתה יותר לעולם הערבי והאסלאמי – אמנם "מבלי לפגוע בזכות קיומה ובטחונה של ישראל" — אך תוך התייחסות מרכזית לתביעותיהם של הפלשתינים. כדי לדפן גישות אלה, כלל הנאום גם התייחסויות לשותפות ערכים, כביכול, בין ההיסטוריה האמריקנית לזו של עמי ערב, ומאידך קשרה את הקמת מדינת ישראל רק בהשלכות השואה – תוך התעלמות מוחלטת מהפעל הציוני ומהקשר האולטימטיבי בין העם היהודי לארצו.

לסיכום, יש לומר, גם מבחינת המבט לעתיד, שתהיה זו טעות להתייחס לנושא של יחסי ישראל ואמריקה אך ורק בהקשר הספציפי של הנושאים העולים ביניהן, שכן הרבה יהיה תלוי גם בהמשך מעמדה של ארה"ב כמעצמת העל המובילה בתבל. ככל שמעמד זה ישתנה לרעה, כולל, לפעמים, כתוצאה מהישענות עצמית לקויה, בין אם אבסולוטית ובין אם יחסית – ואפילו אם השינוי יחול רק בפרספציה של הבריות – יהיו לכך גם השלכות על מצבה של ישראל הנשענת במידה רבה על עוצמתה של אמריקה. כך או כך, "היחסים המיוחדים" עם אמריקה, חרף עליות ומורדות זמניים, עמדו במבחן הזמן והם אינם בהכרח פונקציה של ממשל זה או אחר או של ממשלה ישראלית כזו או אחרת. יחד עם זאת, אין להתייחס אליהם כדבר מובן מאליו – וככל אינטרס חשוב, יש לטפחם באופן מתמיד.

גם ליחסי אמריקה-ישראל יש קשר לחלוקה הקונספטואלית הנ"ל בין "גקסונים" ל"אנטי ג'קסונים" אף שכפי שראינו, נוספו עליה לעתים גם שיקולים אחרים. בצד הרפובליקני, למרות הבדלי הגישה בין האגף הימני יותר והמחנה האינטרנציונליסטי יותר במפלגה זו, התמיכה בישראל בקונגרס מתבססת על הגישה הג'קסונית בנוסף להיבטים אחרים, כגון הבטחת צרכי האנרגיה של ארה"ב והמלחמה בטרור הפונדמנטליסטי. לדעתו של פרופ' מיד, עליית כוחה של המגמה ה"ג'קסונית" בפוליטיקה האמריקנית תביא לחיזוק תמיכתה של וושינגטון במדינת ישראל – ואין המדובר רק ברפובליקנים אלא גם בחלקים מהמפלגה הדמוקרטית. נובע מכך, בין היתר, שיתכן שמאמציו של ממשל אובאמה להשתית את הצעדים למציאת הסדר לסכסוך הישראלי-פלשתיני על שיתוף פעולה עם האיחוד האירופי, האו"ם ורוסיה ייתקלו בהתנגדות גוברת מצד חלקים חשובים בשני בתי הקונגרס וסימנים לכך נראים, למשל, בנושא האיראני.

הנושא הישראלי-פלשתיני אכן היווה אלמנט חשוב, אף שלא תמיד מרכזי, ביחסי ארה"ב-ישראל מקדמת דנא – ובהדגש מיוחד, מאז מלחמת ששת הימים. כפי שכבר ציינו, בעקבות ניצחונה של ישראל באותה מלחמה, עלה מעמדה כבעלת ברית אמריקנית חשובה הן בעיני הממסד הביטחוני האמריקני והן בדעת הקהל האמריקנית בכלל. אך מנגד, גם התברר שמבחינה מדינית, בין אם מדובר בממשל דמוקרטי ובין אם ברפובליקני, נפער פער בין העמדות של וושינגטון וירושלים בשאלות השטחים, הגבולות, ירושלים וכיו"ב – למרות שכל הממשלים ראו עצמם מחויבים לפרשנות המרחיבה של החלטה 242 של מועצת הביטחון שכללה, כזכור, את עקרון "הגבולות הבטוחים", ושמנהיגים אמריקנים שונים, כפי שהתבטא הנשיא רייגן, ראו בה הצדקה שלא לתבוע מישראל לחזור לקווי 1967. גם לגבי ההתנחלויות והבנייה במזרח ירושלים נקטה וושינגטון בדרך כלל גישה פרגמטית וגמישה יותר ממדינות רבות אחרות. וושינגטון גם העדיפה לעתים, אף שלא תמיד, להגיע להבנות בעניינים קונטרוברסיאליים. אחת הדוגמאות המובהקות הייתה כשמשה דיין, שר החוץ בממשלת בגין, הצליח להוריד את ממשל קרטל מהצהרה משותפת עם בריה"מ ומנתיב ההליכה לוועידה המתוכננת בג'נבה ב-1978 – ותחת זאת שכנע את וושינגטון לאמץ את רעיון האוטונומיה הפלשתינית. זביגניב בז'ינסקי, יועצו לביטחון לאומי של הנשיא קרטל, שלא היה מרוצה מתפנית זו כתב אחר כך בספרו, שלא הבין איך אמריקה יכלה להתקפל בפני דיין. המקרה הנ"ל יכול, אגב, לשמש דוגמא לפעילות ההסברתית-מדינית המוצלחת שישראל נקטה לעתים לקידום יעדיה, או לבלימת יעדים בלתי רצויים של הממשל – כאשר דיין הצליח לגייס התנגדות רבה בקרב הציבור היהודי והתקשורת האמריקנית למהלך

האמריקני-סובייטי המתוכנן. אפשר גם ללמוד מכך לקח מבחינת יחסי הגומלין בין הנושאים המדיניים בעלי ההשלכות המולטי-לטרליות לאלה שבמישור הדו-צדדי. כך, למשל, גם בתקופות של עימותים מדיניים חריפים, כמו בתקופת בוש האב ושמיר, לא פחתה, כאמור, התמיכה הציבורית בישראל ואף לא נפגעו לאורך זמן הקשרים הביטראליים בין שתי המדינות, המתבטאים ברשימה ארוכה ומגוונת של נושאים ביטחוניים, כלכליים, מדעיים, תרבותיים וכו'. גם בתקופת הנשיא אובאמה חלה, למעשה, העצמה ביחסים הביטחוניים בין שתי המדינות, חרף הקרירות שאפיינה לעתים את היחסים המדיניים והאישיים בין מנהיגיהן.

כנובע מלוח הזמנים האלקטורלי בשתי המדינות, נוצרו לפעמים מצבים שחילופי שלטון בווינגטון ובירושלים היו סמוכים אלה לאלה. הנשיא קרטור נבחר לכהונתו ב-1977, אותה שנה בדיוק שבה חל גם המהפך הפוליטי בישראל ומנחם בגין הקים את הממשלה הישראלית הראשונה שבמרכזה לא עמדה מפא"י. המהפך תפס את ממשל קרטור בהפתעה ואף שיחסיו של קרטור עם יצחק רבין לא היו מהטובים, הרי שווינגטון התייחסה למציאות הפוליטית החדשה בישראל בחשדנות ובחשש לבאות. ואולם, תוך זמן לא רב ובעיקר בעקבות מינויו של דיין לתפקיד שר החוץ, הגיע הממשל למסקנה שאפשר וצריך לשתף פעולה עם ממשלת בגין. קרטור ויועציו רצו לטפל במצב על פי דרכם ובתחילה הסתייגו מהיוזמה הישראלית-מצרית לקידום השלום ביניהן, אך ברבות הימים, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בוועידת קמפ-דייב, מילאו תפקיד מרכזי בסגירת הפערים בין ירושלים לקהיר בסוגיות השונות. אפשר לומר שבקמפ-דייב הובלט, שעל אף שארה"ב לא מסוגלת בדרך כלל ליזום מהלכים שיהיו מקובלים על הצדדים, ללא מעורבותה לא ניתן היה לחבר סופית בין עמדותיהם.

אם נתייחס לרגע לארבעת הממשלים האמריקנים האחרונים, כלומר, אלה של בוש האב, קלינטון, בוש הבן ואובאמה – הרי שכל אחד מהם צוין במספר אירועים מיוחדים שגם מבלי שהיו קשורים במישרין עם ישראל, היו להם השלכות על יחסי המדינות. במרכזו של ממשל בוש האב עמדה מלחמת המפרץ שבה ישראל, הגם שאוימה ואף ניזוקה מהטילים העיראקיים, בחרה מתוך שיקול מדיני מקיף, לעמוד מהצד. למרות שהממשל הכחיש אז בכל תוקף שהוא יוצר במדיניותו "לינקג", כלומר, זיקה בין מאמציו להקים קואליציה ערבית-אמריקנית נגד סדאם חוסיין לסכסוך הישראלי-פלשתיני, הרי שהקווים שהותוו על ידי אנשי הנשיא ומזכיר המדינה בייקר בראשם, יצרו זיקה בפועל בין המלחמה ותוצאותיה למאמץ לגייס את בעלי בריתה הערביים של ווינגטון למען הסדר לסכסוך הישראלי-פלשתיני. הדרך הובילה ישירות לוועידת מדריד של 1991 שאמורה הייתה להזניק מו"מ ישיר בין ישראל לאויביה בחסות בינ"ל (אף שברוח הגישה ה"ג'קסונית" דווקא דאג בייקר לכך שההובלה תישאר בידי ארה"ב בלבד). אין זה המקום לנתח בפרוטרוט את ועידת מדריד והמשכיה, אך כדאי לציין שבפועל, גישתה של אמריקה כ"מגשרת הוגנת" (ולא מתווכת) הייתה מאוזנת בדרך כלל – אולי גם מפני שבניגוד לציפיות הממשל, מעמדה של ישראל, הודות ל"הימנעות" שהפגינה במלחמת המפרץ, בקרב הציבוריות והקונגרס האמריקניים התחזק דווקא. ועידת מדריד הביאה, כידוע, לשלום בין ישראל לירדן, אך לא להתקדמות של ממש בנושאים הפלשתיניים, הסורים, או הלבנוניים. יש המפרשים את הסכמי אוסלו, שבאו אחרי תהליך מדריד, כהמשכו ההגיוני, ויש מי שסבור (כמו ג'יימס בייקר) שאוסלו "משכה את השטיח" מתחת לרגלי התהליך שהחל במדריד – אך בין כך ובין כך, ווינגטון התחברה בדיעבד ללא

היסוס להסכמי אוסלו, אף שלא הייתה שותפה לייזומם – כפי שנהגה קודם לכן גם לגבי התהליך הישראלי-מצרי בעקבות מה שקרוי "יוזמת סאדאת". תמיכה זו באה לידי ביטוי ביתר שאת עם בחירתו של יצחק רבין לראשות הממשלה בישראל ונמשכה בהיקפים נרחבים יותר עם כניסתו של הנשיא קלינטון לבית הלבן, שראה עצמו לא רק מתווך אלא אף שותף פעיל ומלא לתהליך. מעורבות היתר של קלינטון לא הובילה בסופו של דבר לפריצת דרך בתהליך השלום, בעיקר בגלל העמדות הפלשתיניות הנוקשות שהופגנו לאורך כל תקופת המשאים ומתנים, ובפרט בוועידות קמפ-דייב וטאבה, לאחר שאהוד ברק תפס את מקומו של בנימין נתניהו בראשות הממשלה הישראלית. נתניהו, שנבחר לתפקיד ראש הממשלה אחרי רצח רבין ולאחר שהציבור בישראל התאכזב מתהליך אוסלו (בעקבות תקופת מעבר מסוימת ששמעון פרס מילא את תפקיד ראש הממשלה), נאלץ להתמודד עם דילמה שנבעה מהתנגדותו והתנגדות ממשלתו העקרונית להסכמי אוסלו לכורח הפרגמטי לקבל לפחות חלקים מהסכמים אלה. וושינגטון עשתה מאמצים רבים לקדם את התהליך, מאמצים שהובילו ראשית להסכם חברון ואחר כך לוועידת "וואי" שהוכתרה, לאחר תהפוכות רבות, בהסכם בנושאי בטחון ובנושאים אחרים – שרובו נשאר על הנייר, בין אם כתוצאה מהקשיים הפוליטיים שנתניהו נתקל בהם בקרב שותפיו הקואליציוניים, ובין אם מפני שלדעת ישראל, הפלשתינים לא קיימו את התחייבויותיהם הן בנושא הביטחוני והן בעניינים כמו ההסתה נגד ישראל. הממשל האמריקני, לעומת זאת, העדיף להטיל את עיקר האשמה על ישראל ונמנע מביקורת חריפה על ההפרות הפלשתיניות – מה שהעכיר את היחסים בין שתי הממשלות ושני המנהיגים, אך לא גרם גם הפעם לפגיעה של ממש בחלקים האחרים של היחסים הביטחוניים.

אחרי סיום כהונתו של הנשיא קלינטון וכניסתו של ג'ורג' וו. בוש לבית הלבן, החל פרק חדש. הנשיא הנכנס הבהיר עוד לפני הבחירות לנשיאות, שאם ינצח, אין בדעתו להמשיך את דרכו של קלינטון ואף לא את גישתו של אביו לגבי הנושא הישראלי-פלשתיני. אף שאין להגדירו כנציג מובהק של הגישה ה"ג'קסונית", וזאת למרות מלחמת עיראק השנייה, הרי שמדיניות ממשלו מיזגה בתוכה את צדדיה הלאומיים והאוניטריאליים של גישה זו – בצד גישה "וילסונית" (השמה במרכז את זכות ההגדרה העצמית של העמים השונים), שהתבטאה ב"אג'נדת החירות" שלו ובמאמציו לקדם את הדמוקרטיה בכל מקום בעולם, ובפרט במזה"ת. העובדה שלראשות ממשלת ישראל נבחר בערך באותו זמן אריאל שרון, שלא רק שהצטייר כגיבור רב ניצחונות בעיני בוש, אלא גם היה שותף לרבות מהשקפות העולם שלו, הביאה למערכת יחסים קרובה ביותר בין שתי המדינות – בפרט אחרי ה"nine eleven", כלומר, התקפת הטרור של ארגון אל-קאעידה על היבשת האמריקנית. אחרי זאת, העניק הממשל למעשה חופש פעולה מוחלט לישראל בנושא המלחמה בטרור הפלשתיני, תמך בה אבסולוטית בדיוני האו"ם השונים, והשלים בשתיקה עם הבניה הישראלית בירושלים וחלקית גם מעבר ל"קו הירוק", הפתיחות הזו לא כללה, אמנם, את עניין הישובים הבלתי מאושרים, נושא שהעביר על מערכת היחסים – וגם שיתוף הפעולה בנושאים מסוימים בין ישראל לבין סין – היה לזרא בעיני ממשל בוש הבן. פרשת הדרכים המעשית החשובה ביותר בנושא הפלשתיני בתקופת בוש הבן הייתה, כאמור, נאומו של הנשיא, בו קרא להקמת "מדינה פלשתינית, דמוקרטית ושוחרת שלום לצד ישראל", ומאידך, התמיכה בהקמת גושי ההתיישבות הגדולים על בסיס "השינויים הדמוגרפיים" וצרכי הביטחון של

ישראל. גם החלטתו של שרון על נסיגה חד צדדית מרצועת עזה ונסיגה מסוימת בשומרון זכתה לתמיכתו של בוש. עם מינויים של אהוד אולמרט לתפקיד רה"מ וציפי לבני לתפקיד שרת החוץ, גברו המאמצים של ממשל בוש שהתקרב לסיום כהונתו, להביא אם לא לפריצת דרך בסוגיה הפלשתינית, לפחות לפתיחתו של תהליך חדש שיביא לסיום הסכסוך תוך זמן קצוב. המהלך נפתח בוועידת אנאפוליס, שהייתה בעיקר במה לנאומים והצהרות, ושצירה המרכזי היה התמיכה של ממשל בוש בהקמת המדינה הפלשתינית, אף שבפועל התאריכים שננקבו באנאפוליס חלפו מבלי שהושגו הסכמים כלשהם.

את תקופתו של הנשיא אובאמה מוקדם עדיין לסכם, אך כפי שכבר ציינו, היא מאופיינת בגישה אידאולוגית ופילוסופית שונה אף שלא תמיד קונקרטי, מזו של כל הממשלים שקדמו לה. היחסים בין ממשל אובאמה לממשלת נתניהו השנייה החלו באווירה בעייתית למדי. הגישה הקיצונית שהנשיא אובאמה ומזכירת המדינה שלו, קלינטון, נקטו בתחילת דרכם בעניין הבניה מעבר ל"קו הירוק", לרבות התעלמותם מההתחייבויות שניתנו בהקשר זה על ידי הממשל הקודם, החריפו את המתחים הן במישור האישי והן בתחום המדיני ומאידך גרמו להקצנת העמדות הפלשתיניות.

ובעניין אחר: ישראל איננה יכולה להתעלם מהשינויים הדמוגרפיים באוכלוסיה האמריקנית, המתבטאים בעליית כוחן של הקבוצות שאינן מזוהות או מזדהות עם ההיסטוריה האירופאית – כמו ההיספאנים, האפרו-אמריקנים ויוצאי המזרח הרחוק והודו – בצד ההצטמקות היחסית של הגרעין האירופאי בכלל והאנגלו-סכסי בפרט. כמו כן, היבט חשוב ומרכזי מבחינתנו הם גם השינויים בקרב הקהילה היהודית-אמריקנית, אשר, כפי שראינו היוותה במשך כל השנים, ועדיין מהווה, את עמוד התווך של התמיכה במדינת ישראל. יש לכך סיבות מרובות - הן התערותם הגוברת של היהודים בקרב החברה האמריקנית, הן העמעום היחסי של הזוהר שלה זכתה ישראל בשנים הראשונות לקיומה וכמובן גם התרחקות זיכרון השואה. גורם שלילי נוסף ואולי אף חמור מהאחרים, הוא הגישה המתנכרת של הממסד הדתי בישראל כלפי הקהילות הרפורמיות והקונסרוטיביות רבות-בהשפעה. למציאות המשתנה הזו יש השלכות לא רק על יחסי ישראל-ארה"ב אלא גם על גורל העם היהודי בכלל – ומחובתה של ישראל להיות מודעת לכך ולהתייחס ביתר רצינות לחובותיה בתחום החינוך היהודי באמריקה כמו גם לעניינים מבית שיש להם השפעה על יהודי אמריקה, ובראש ובראשונה נושא הגירוש.

מאז נכתבו דברים אלה, ב-2012, יחסי החוץ של ארה"ב והשלכותיהם על יחסיה עם ישראל עברו מספר שינויים, לא בהכרח בכיוון שממשל אובאמה התכוון אליו, ויתכן שטרם נאמרה המילה האחרונה בהקשר זה. בין היתר, התברר ביותר מאשר נושא אחד – וסוריה הוא הבולט ביניהם – שהממשל אינו שש (בלשון המעטה) להיות מעורב מדי, ועל אחת כמה וכמה לנקוט עמדה בסוגיות פרובלמטיות המחויבות החלטות אקטיוויות. בין הגורמים שמילאו וימשיכו למלא תפקיד בהקשר זה הן ההתלבטויות לגבי האירועים שכוננו בעבר "האביב הערבי", ואשר באמריקה יש המתייחסים אליהם כ"Arab Awakening" (התעוררות ערבית) ואשר באופן רשמי ולא רשמי אישים בממשל ביקשו להציגם כהתפתחות המצדיקה בדיעבד את גישתו של אובאמה, כפי שבאה לידי ביטוי ב"נאום קהיר" שלו. הקו הרשמי של הממשל היה שיש לתמוך, מבלי להיכנס יותר מדי לפרטים, בתהליכים שביטויים העיקרי, ואולי היחיד הוא בבחירות – מבלי להתייחס לשאלות כמו

האידיאולוגיות של הנבחרים, לזכויות נשים, לחירות האדם וכו'. גישה זאת כללה בעבר גם מאמצים לקשור קשרים עם "האחים המוסלמים" במצרים ועם תנועות דומות במדינות ערביות אחרות, בהתעלמות מהתפיסות האנטי-אמריקניות הבסיסיות של גופים אלה. כמו כן, מגמה של הממשל לראות בחיסולו של אוסמה בן-לאדן ובהצלחות חלקיות נוספות נגד ארגון אל-קאעידה — כאילו שתם איום הטרור ("הסתיים העידן של 9/11") — לא רק שנחלה כישלון במקומות שונים בעולם, כגון תימן ומאלי, אלא שכנראה העידה גם על כוונה (שהייתה קיימת ממילא בחוגים מסוימים) להבחין בין הפעילות הטרוריסטית של אל-קאעידה לזו של ארגונים אחרים, כגון חמא"ס, חיזבאללה ואחרים. אם מגמה זו אכן תתרחב, עלול הדבר להשפיע גם על צעדים כאלה או אחרים של ארה"ב בהקשרים הנוגעים למזרח-התיכון, כולל הסוגיה הישראלית-פלשתינית (לדוגמא: קשרים עם ממשלה פלשתינית בשיתוף החמא"ס).

נושא שבוודאי מתקרב יותר ויותר בשנים האחרונות ובחודשים האחרונים ביתר שאת, למרכז הבמה מבחינת מדיניות החוץ בכלל והמדיניות המזרח-תיכונית בפרט של ארה"ב הוא איראן. זוהי סוגיה שעומדת במוקד הדיונים האסטרטגיים בין ארה"ב לישראל (כמו גם אלה בין וושינגטון לסעודיה ונסיכויות הנפט) והיא מאפילה על שאלות רבות אחרות. לא כאן המקום להתייחס בפרוטרוט לשאלות השונות הכלולות בסוגיה זו, אך ברור שיש לה פוטנציאל להביא הן להתקרבות חסרת תקדים אך מאידך גם לחילוקי דעות קיצוניים בין וושינגטון לירושלים. בינתיים, בכל אופן, שיתוף הפעולה הביטחוני בין אמריקה לישראל הגיע לממדים חסרי תקדים, חרף חילוקי דעות בעניינים אחרים – מה שמוכיח פעם נוספת את התיזה שהועלתה כאן כבר קודם, שלא בהכרח ולא בכל מקרה יש קשר צרוף בין ההיבטים השונים והנבדלים של יחסי ארה"ב-ישראל.

כפי שכבר הזכרנו, נושא נוסף שאסור להתעלם ממנו, אף שניסיון השנים האחרונות דווקא מראה שלא צבר תאוצה רבה מדי, הם הקולות המושמעים בחלקים מהפוליטיקה האמריקנית, הן מימין והן משמאל, נגד הסיוע (או הסיוע המוגזם, כביכול) שאמריקה מעניקה לישראל. יש מי שיטענו שהמצוקות התקציביות של ארה"ב מחייבות צמצום, או אף ביטול של הסיוע ויש מי שמערערים על האינטרס האסטרטגי שיש לאמריקה בהקשר זה. אחרים מנסים לקדם תאוריה שמאחר שכבר אין, כביכול, שותפות ערכים בין שתי המדינות כמו בעבר, הרי שנשמט הבסיס ליחסים המיוחדים. דווקא במפלגה הדמוקרטית וכמובן בשמאל האקדמי פועלים היום גורמים שמאלניים שתוקפים את ישראל — הגם שהתמיכה בישראל, הן בציבוריות האמריקנית והן בקונגרס על שני בתיו ושתי סיעותיו — עודנה עומדת על רמה גבוהה מאד.

אך אם נחזור לעניין איראן, לרבים בפוליטיקה ובמדיניות האמריקנית וכן במכוני-המחקר, ברור שמעמדה של ארה"ב במזרח התיכון ואולי בעולם כולו יוכרע בשנים הקרובות במידה רבה כפונקציה מהצלחתה או כישלונה בחסימת מאמציה של טהרן להגיע ליכולת גרעינית מלחמתית ולמטרתה של זו לבסס את ההגמוניה שלה במזרח התיכון. אך השאלה היא באיזו מידה הממשל הנוכחי באמת ערוך, או נכון, להתמודד עם האיומים הגיאופוליטיים האלה (או אם הוא אכן רואה בכך איום). גם הצעדים האסטרטגיים שנקטה וושינגטון לאחרונה והמכוונים נגד סין באגן האוקיינוס השקט, והעברת ה-pivot, המוקד של המדיניות האסטרטגית מהמזרח-התיכון לעבר דרום-מזרח אסיה (בשלב זה אמנם יותר בדיבורים מאשר במעשים) הם עדות למחשבות

הרווחות בווינגטון. המגמות האסטרטגיות החדשות של ארה"ב באות לידי ביטוי גם בתקציב ההגנה ל-2015, וקיימים בו ערפול ואי-בהירות לגבי מה שאמורות להיות המטרות העיקריות של המדיניות האמריקנית.

יש להניח שבשנתיים שנותרו לממשל אובאמה — וחרף כישלון מהלכיו האחרונים של מזכיר-המדינה ג'ון קרי — ארה"ב לא תנטוש את מעורבותה בנושא הסכסוך הישראלי-פלשתיני. הנשיא מצוטט אמנם כמי שדיבר על "פסק-זמן", אך אין ראיות ברורות ש"פסק-הזמן" הזה יימשך זמן רב מדי — והסיבות לכך הן בתחום הפוליטי (האמריקני) והבינלאומי כאחד. החודשים הקרובים יראו אם הממשל הסיק את המסקנות הנכונות מהכישלון של מהלכיו האחרונים — אם יחליט, למשל, ניסיון "להכתיב" מתכונת כזאת או אחרת של הסדר, יעודד יוזמות חד-צדדיות של צד זה או אחר או יתנגד להן, ייזום מהלכים אזוריים בשיתוף עם בעלות-בריתה המסורתיות בעולם הערבי (אף שלאור מורת-הרוח של חלק ממדינות אלה מהמדיניות האיראנית של הממשל האמריקני הסיכוי לכך נראה כרגע קלוש). אין להתעלם גם מהאפשרות שישראל היא שתציע בקרוב מתווה חדש לקידום הסדר עם הפלשתינים — ובמידה שזו אכן תהייה ההתפתחות, הרי שיש לשער שתהייה לכך השפעה, בין שחיובית ובין ששלילית, על עיצוב קווי המדיניות האמריקנית ועל יחסי ישראל-ארה"ב בשנתיים הקרובות.